Dr hab. Urszula Myga-Piątek, prof. UŚ Sosnowiec, 15 stycznia, 2025 r.

RECENCJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Patrycji Szarek-Iwaniuk

Partycypacja społeczna i Partycypacyjne Systemy Informacji Geograficznej w kształtowaniu przestrzeni

WSTĘP

Świadomość i aktywność społeczeństwa obywatelskiego są nieodłącznie związane z procesem partycypacji społecznej na rzecz jakości przestrzeni jako miejsca życia. Idea społeczeństwa obywatelskiego jest uznawana za najbardziej rozwiniętą formę demokracji, w której dana społeczność ma możliwość współrządzenia i współodpowiedzialności za podejmowane decyzje, co jest gwarantowane prawem krajowym i międzynarodowym. Obecnie partycypacja społeczna jest obowiązkowym etapem planowania przestrzennego. Jednak w historii uprawiania polityki przestrzennej w Polsce jest to stosunkowo nowy proces. Po okresie powojennego okresu socjalizmu i gospodarki centralnie sterowanej, w którym społeczeństwo nie było w żadnej mierze podmiotem i interesariuszem w dyskusji o jakości przestrzeni, dopiero od lat 90. XX w nastał czas, w których Polacy jako społeczeństwo rozpoczęli naukę współrządzenia i współodpowiedzialności za kształt i jakość przestrzeni.

W dniu 21 czerwca 2024 r. w obwieszczeniu Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w artykule Art. 8e. opisano zasady partycypacji społecznej, wskazując że: *zapewnienie partycypacji społecznej polega na: umożliwieniu udziału interesariuszom planowania i zagospodarowania przestrzennego, zwanym dalej "interesariuszami", w przygotowaniu aktów planowania przestrzennego, w tym wypowiadania się, składania wniosków lub uczestnictwa w konsultacjach społecznych; poznaniu potrzeb, zebraniu stanowisk i pomysłów interesariuszy dotyczących polityki przestrzennej; prowadzeniu działań edukacyjnych i informacyjnych o istocie, celach i zasadach planowania i zagospodarowania przestrzennego; inicjowaniu, umożliwianiu i wspieraniu działań służących rozwijaniu dialogu między interesariuszami w ramach kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej oraz zwiększaniu udziału interesariuszy w kształtowaniu i prowadzeniu polityki przestrzennej (...).*

Jako społeczeństwo nadal uczymy się świadomej partycypacji jako narzędzia inicjowania, monitorowania i nadzorowania procesu planowania i zagospodarowania przestrzennego. Proces współuczestniczenia w procesach planistyczno-decyzyjnych przebiega w zmienionych nagle warunkach wolnorynkowej gospodarki, rozwoju demokracji i dynamicznych zmian własnościowych. Gminy, nabywając i respektując swoje władztwo planistyczne, zmagają się z licznymi konfliktami jakie pojawiają się na styku dobra publicznego i prywatnego. Udział organizacji pozarządowych w procesach konsultacji i uzgodnień planistycznych, a także znaczący udział sektora prywatnego, nie poprawia stanu

jakości przestrzeni w Polsce. Jesteśmy świadkami narastającego chaosu przestrzennego, łamania dobrych zasad planistycznych i reguł rozwoju zrównoważonego czy przekraczania odporności środowiska przyrodniczego. Jak dowidzi stan krajobrazu Polski wymagana jest jeszcze długa i pogłębiona nauka. Tym bardziej, dyskusja na temat partycypacji społecznej w sferze planowania przestrzennego jest bardzo ważnym elementem dyskursu w nauce i praktyce, dotyczącym świadomości i dojrzałości polskiego społeczeństwa „obywatelskiego".

Czy zatem proces partycypacji, rozumiany obecnie jako współdecydowanie i współrządzenie może się przyczyniać do powstrzymania negatywnych zmian krajobrazu, a może wręcz przeciwnie? Czy sama partycypacja, oprócz tego, że daje społeczeństwu poczucie wpływu na przestrzeń oznacza, że będzie to wpływ korzystny? Czy może jest funkcją świadomości społecznej i realnej kontroli społecznej w przeciwdziałaniu negatywnym zmianom? W recenzowanej pracy poszukiwałam zatem odpowiedzi na intersujące mnie pytania chociaż zdaję sobie sprawę, że cele postawione przez Autorkę mogą być zgoła inne.

W tym kontekście oceniana praca doktorska dotyczy w mojej opinii tematu bardzo aktualnego i ważnego, co także podkreśliła sama Autorka na str. 21. Przedstawione w pracy ujęcie partycypacji społecznej i Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej w kształtowaniu przestrzeni ma charakter interdyscyplinarny. Monografia obejmuje zagadnienia związane z gospodarką przestrzenną, geografią społeczno-ekonomiczną, socjologią miasta oraz geoinformacją. Porusza kwestie udziału społeczeństwa w kreowaniu przestrzeni, rozumianym nie tylko jako przywilej, ale wręcz obowiązek jaki spoczywa na społeczeństwie obywatelskim. Z założenia społeczeństwa dojrzałego aktywnego, zaangażowanego, współuczestniczącego i co najważniejsze świadomego.

Ważne jest zatem wypracowanie uniwersalnego narzędzia ułatwiającego wyrażanie swojej opinii przez jak największą reprezentację społeczeństwa. Narzędziem tym są m.in Partycypacyjne Systemy Informacji Geograficznej (PPGIS). Rozwiniecie i upowszechnienie tego narzędzia umożliwia obecnie szerokie zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT), tzw. e-partycypacji. Jej celem jest m.in. aktywizacja społeczeństwa za pomocą dostępnych narzędzi ICT oraz zwiększenie świadomości i wkładu obywateli w procesy decyzyjne.

OCENA STRUKTURY PRACY

Praca stanowi bardzo obszerne naukowe studium nad partycypacją społeczną i Partycypacyjnymi Systemami Informacji Geograficznej. Monografia liczy 312 stron, z czego 278 stanowi tekst zasadniczy, a kolejne 34 strony to spis tabel, literatury i załączniki.

Struktura pracy jest bardzo rozbudowana. 8 głównych rozdziałów jest podzielonych na podrozdziały drugiego i trzeciego rzędu. Wskazuje to na przemyślaną konstrukcje pracy, logikę prowadzonego wywodu i hierarchiczne ustawienie problematyki. Monografię rozpoczyna streszczenie oraz słowa kluczowe w wersji polskiej i angielskiej, które w syntetyczny sposób przedstawiają podjętą problematykę, w tym zakres definicyjny, cele pracy oraz wyniki badań. We Wprowadzeniu (12 stron), Doktorantka wskazała na motywy podjęcia tematu oraz przedstawiła problem badawczy na tle dotychczasowego stanu wiedzy. Zdefiniowała działania partycypacyjne, szczególnie w sferze planowania przestrzennego. Naświetliła także kontekst powstania i rozwoju Partycypacyjnych Systemów Informacyjnych. Omówiła zawartość merytoryczną monografii. Na tle przeglądu dotychczasowego stanu

wiedzy, Doktorantka zidentyfikowała lukę badawczą, która wynika z braku dotychczasowych badań dotyczących oceny narzędzi PPGIS (geoankiety) oraz partycypacji społecznej z punktu widzenia potencjalnych uczestników tych procesów, a także braku uniwersalnego modelu postępowania związanego z opracowaniem i zastosowaniem narzędzia badawczego wykorzystywanego w procesach partycypacyjnych, prowadzonych drogą elektroniczną. Podjęta problematyka badawcza, jak i cele pracy oraz pytania i hipotezy badawcze są próbą wypełnienia stwierdzonej luki badawczej.

Rozdział drugi to bardzo solidnie i obszernie przedstawione podstawy teoretyczne rozprawy (54 strony). Autorka wyjaśniła w nim istotę i formy partycypacji społecznej, identyfikuje grupy interesariuszy. Wskazała na rolę partycypacji w zarządzaniu publicznym i kształtowaniu przestrzeni. Rozdział ten poświęciła także na omówienie głównych uwarunkowań rozwoju i problemy partycypacji społecznej i e-partycypacji, w tym przybliżyła kwestie rozwoju społeczeństwa informacyjnego, e-administracji i e-partycypacji. Rozdział ten jest także miejscem, w którym Doktorantka szeroko omówiła zmiany modelu *smart city,* w zależności od roli jaką pełni w nich społeczeństwo (od mieszkańców, przez konsumentów, uczestników do współtwórców). Przeanalizowała także uwarunkowania wynikające z regulacji prawnych i dokumentów strategicznych szczebla krajowego i międzynarodowego. Omówiła główne zalety, problemy i ograniczenia partycypacji społecznej i e-partycypacji. Kolejny podrozdział został poświęcony Publicznym Partycypacyjnym Systemom Informacji Geograficznej (PPGIS), w którym zarysowała genezę i scharakteryzowała Partycypacyjne Systemy Informacji Geograficznej, wskazując na główne obszary zastosowania PPGIS oraz ich zalety, wady i ograniczenia stosowania.

Trzeci rozdział (23 strony) jest omówieniem materiałów i źródeł wykorzystanych w pracy oraz metod do zrealizowania celów. Autorka w graficzny sposób zilustrowała przebieg postepowania badawczego. W rozdziale tym miejsce znalazło także omówienie założeń opracowanego modelu budowy i testowania kwestionariusza geoankiety, ze szczególnym opisaniem wstępnej fazy badań (testowanie w badaniach eksperckich i pilotażowych) i badań właściwych. W rozdziale tym Autorka zawarła także opis tematyki badań i różne grupy interesariuszy (uczestnicy badań), przypisując ich do odpowiedniego rodzaju i fazy badań, a także opisała obszar badań (województw warmińsko-mazurskie) i metody statystycznej i kartograficznej analizy wyników z wykorzystaniem oprogramowania IBM SPP Statistics oraz QGIS.

Rozdział 4 (23 strony) poświęcony jest implementacji modelu postępowania opartego na budowie i testowaniu kwestionariusza geoankiety. Autorka objaśniła wstępną fazę badań i proces przygotowania narzędzia badawczego. Omówiła przebieg testowania geoankiety i zawarła charakterystykę badań eksperckich i pilotażowych, a następnie badań właściwych, w tym: charakterystykę społeczno-demograficzną respondentów, techniczne wymogi (urządzenia elektroniczne wykorzystane przez respondentów w badaniach) i zaprezentowała model postępowania opartego na budowie i testowaniu kwestionariusza geoankiety.

Rozdział 5 (62 strony) dotyczy oceny zastosowania Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej (PPGIS) w kształtowaniu przestrzeni. Autorka omówiła to zagadnienie na wybranych przykładach, wskazując na obserwowane trudności wynikające z zastosowania PPGIS. W kolejnym podrozdziale Doktorantka zaprezentowała opinie

respondentów na temat narzędzie PPGIS, zwracając uwagę na trudności, ocenę przydatności w prowadzeniu konsultacji i uzgodnień społecznych, a także porównała konsultacje prowadzone formą online z tymi prowadzonymi metodami tradycyjnymi. Pozwoliło to na identyfikację zalet i potencjalnych problemów związanych z zastosowaniem narzędzi PPGIS.

Rozdział 6 (40 stron) zatytułowany jest „Partycypacja społeczna w kształtowaniu przestrzeni w opinii respondentów". Doktorantka omówiła dotychczasowy udział respondentów w badaniach /konsultacjach online, dotyczących kształtowania przestrzeni. Znalazły w nim miejsce opinie na temat uczestnictwa i sposobów wpływu społeczeństwa na kształtowanie przestrzeni. Doktorka także objaśniła w nim motywacje i sposoby angażowania społeczeństwa w procesy partycypacyjne związane z kształtowaniem przestrzeni, wskazując na czynniki zachęcające i zniechęcające do uczestnictwa w konsultacjach, a także wskazała sposoby angażowania społeczeństwa w procesy partycypacyjne.

Rozdział 7 jest obszerną (24 stron) i dojrzałą dyskusją uzyskanych wyników. Pracę kończy rozdział 8 (7 stron), na który składają się rekomendacje w zakresie Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej oraz procesów partycypacyjnych, rekomendacje dla obszarów badawczych. W podsumowaniu Autorska dokonała podsumowania stopnia realizacji celów i odpowiedziała na wszystkie pytania badawcze, wyraźnie artykułując uzyskane wyniki i weryfikując hipotezy: - pierwszą częściowo pozytywnie, wskazując na to, że zastosowanie poszczególnych etapów modelu umożliwiło modyfikację narzędzia badawczego, jego „ulepszenie", poprawę czytelności i funkcjonalności, dostosowanie treści do celów i przedmiotu badań, a kolejne trzy hipotezy zostały zweryfikowane pozytywnie.

Pracę kończą poprawnie zestawione spisy 64 tabel, spis bibliograficzny (364 pozycje) oraz 4 załączniki: Pytania kwestionariusza geoankiety udostępnionego w badaniach właściwych; Przykładowe, wybrane strony panelu administracyjnego umożliwiającego konfigurację geoankiety; Przykładowe, wybrane strony geoankiety udostępnionej w badaniach właściwych; Wykorzystanie urządzeń elektronicznych przez uczestników badań właściwych.

OCENA STRONY METODOLOGICZNEJ

Zaletą pracy jest rozbudowana warstwa teoretyczna i szeroki, solidny przegląd literatury, w tym literatury najnowszej i międzynarodowej. Przegląd ten jest bardzo dobry, z uwzględnieniem imponującego dorobku Gregory Browns'a (23 pozycje zacytowane). Sam przegląd teoretyczny jest dużą wartością ocenianej pracy doktorskiej, choć miejscami może być uznany nawet za nadmiarowy. Na marginesie warto zasugerować Autorce, że oczekiwany byłby komentarz do powoływanych prac chińskich autorów m.in. np. Wenshu Lia, Tao Fengb, Harry J.P. Timmermansb, Zhigang Lia, Ming Zhangc, Bowen Lia, dotyczący procesów partycypacyjnych wśród społeczeństwa chińskiego. Można tu bowiem oczekiwać znaczących różnic kulturowych, co bez wątpienia widoczne jest w stosunku do potrzeby partycypacji w rozwoju przestrzennym miast, w porównaniu do krajów o dojrzałej demokracji, co samo w sobie jest już interesującą kwestią. Sugerowałabym także włączyć

w przegląd literatury badaczy krakowskiej szkoły architektury krajobrazu i prac na temat partycypacji społecznej np. Jacka Konopackiego, Anny Staniewskiej, Krystyny Pawłowskiej[1].

Na tle obszernego przeglądu literatury Doktorantka w pracy zdefiniowała dwa problemy badawcze, które mają być odpowiedzią na stwierdzoną lukę badawczą wynikającą z braku badań dotyczących oceny narzędzi PPGIS (geoankiety) oraz partycypacji społecznej z punktu widzenia potencjalnych uczestników tych procesów. Doktorantka stwierdziła, po pierwsze: potrzebę poznania opinii (wybranych) społeczności na temat uczestnictwa w procesach partycypacyjnych i opinii potencjalnych użytkowników na temat stosowanych narzędzi badawczych, w tym oceny trudności, problemów i zalet związanych z ich wykorzystaniem w procesach partycypacyjnych; po drugie: wypracowanie uniwersalnego modelu postępowania badawczego, mającego na celu budowę i testowanie narzędzia badawczego przed jego zastosowaniem w docelowych badaniach wśród społeczności prowadzonych drogą online (elektroniczną).

Na ich tle Autorka sformułowała dwa cele główne:

1. Opracowanie i implementacja uniwersalnego modelu postępowania opartego na budowie i kilkuetapowym testowaniu narzędzia badawczego (kwestionariusza geoankiety).
2. Zbadanie roli i znaczenia oraz postrzegania partycypacji społecznej i zastosowanych w niej Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej (PPGIS) w kształtowaniu przestrzeni.

Z drugiego nadrzędnego celu Doktorantka wyprowadziła cel teoretyczny:

- Systematyzacja wiedzy w obszarze partycypacji społecznej oraz Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej;

i 5 celów poznawczych:

- Charakterystyka społeczno-demograficzna uczestników badań prowadzonych z zastosowaniem Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej (PPGIS);
- Zbadanie i ocena postrzegania partycypacji społecznej oraz Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej (PPGIS) w kontekście kształtowania przestrzeni;
- Identyfikacja zalet i problemów związanych z zastosowaniem Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej (PPGIS) w procesach kształtowania przestrzeni;
- Ocena zastosowania Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej (PPGIS) jako źródeł informacji o przestrzeni;

[1] A Staniewska, J Konopacki, 2021: Minecraft games and public participation in landscape design–current teaching experience. World Transactions on Engineering and Technology Education 19 (2), 238-243
Konopacki J., 2015: Augmented Reality as a Tool Supporting Design and Decision-Making Process in Landscape Architecture.
Konopacki J., 2014: Rozszerzona rzeczywistość-jako narzędzie wspomagające procesy analityczno-decyzyjne w architekturze i planowaniu przestrzennym Przestrzeń i FORMA, 89-108.
Konopacki J., 2014: The technology of augmented reality–virtual reconstructions of landscape architecture design. Czasopismo Techniczne 2014 (Architektura Zeszyt 5 A (10) 2014), 97-112
K. Pawłowska, J. Konopacki, 2013: Udział społeczeństwa w procesie identyfikacji krajobrazów cennych: e-partycypacja zamiast"... i partycypacji".
K. Pawłowska, A, Staniewska, J Konopacki, 2012: Udział społeczeństwa w ochronie, zarządzaniu i planowaniu krajobrazu: podręcznik dobrych praktyk, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska.
J Konopacki 2012: E-partycypacja w gospodarce przestrzennej.
Pawłowska K., 2018: The idea of public participation in spatial management in Poland: state-of-the-art and practical skills. Problemy rozwoju miast.

- Identyfikacja czynników motywujących i demotywujących oraz potencjalnych sposobów wpływających na zwiększenie zaangażowania obywateli;

i jeden cel aplikacyjny

- Sformułowanie rekomendacji w zakresie zastosowania PPGIS oraz prowadzenia procesów partycypacyjnych.

Tak zarysowane problemy badawcze i wynikające z nich cele czynią pracę bardzo metodyczną i aplikacyjną zarazem.

W tym miejscu muszę zwrócić uwagę na brzmienie celu 2 i fakt, że użycie w zdaniu sformułowania „zbadanie" nie jest precyzyjne, gdyż jest na tyle naukową czynnością ogólną, że nie wiadomo dokładnie jaką procedurę badawczą zastosowała Doktorantka. Badanie naukowe (zbadanie) dotyczy zespołu czynności służących osiągnięciu postępu wiedzy naukowej, ustaleniu nowych twierdzeń naukowych, tez, aksjomatów, uogólnień lub definicji. Badania służą: wykryciu nowych zależności (czyli takich, jakich nikt wcześniej nie badał), podważeniu istniejących ustaleń naukowych, aktualizacji przyjętych w nauce prawidłowości lub poszerzeniu istniejących już wyników, zakresów itp. Zatem w przypadku celów sformułowanych przez Doktorantkę ważne jest określenie czemu badanie (jako szeroki proces) ma służyć, np. ocenie, porównaniu, poddaniu krytycznej analizie, wykryciu prawidłowości, związków, opisanie znaczenia, roli, itp. Zatem w tym celu właściwszym byłoby użycie sformułowania np. analiza i ocena partycypacji społecznej oraz Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej (PPGIS) w kontekście ich roli w kształtowania przestrzeni. Ponadto cel 2 ogólny i cel drugi szczegółowy niewiele się różnią, z wyjątkiem tego, że cel poznawczy dodaje właśnie ten element oceny. Zwracam uwagę także na niezbyt właściwe zestawienie wyrazów „percepcji partycypacji", a następnie analogiczne zdanie przyjmujące brzmienie „postrzeganie partycypacji", gdyż cel poznawczy szczegółowy jest praktycznie powtórzeniem celu ogólnego. Mam wątpliwość co do poprawności użycia sformułowania, czy percepcja oznacza proces poznawczy, metodę rozumowania, punkt widzenia czy kontekst.

Mam też wątpliwości czy charakterystyka społeczno-demograficzna uczestników badań prowadzonych z zastosowaniem Partycypacyjnych Systemów Informacji Geograficznej (PPGIS) powinna być celem poznawczym pracy naukowej. Nie wnosi bowiem wiele do systemu nauki sensu largo. Moim zdaniem także brakuje celu, który de facto został osiągnięty, a który stanowi sedno poznania zastosowanej geoankiety, czyli jak testowana grupa badawcza odpowiadała na zadawane pytania. W mojej opinii zapisane cele dotyczą wyłącznie sfery narzędziowej, mocno socjologicznej, a mnie geograficznej.

Na bazie celów sformułowano 6 pytań badawczych i postawiono 4 hipotezy. Jestem zdania, że pytanie badawcze nr 5: Czy PPGIS stanowią cenne źródło informacji o przestrzeni? mogło by po przeformułowaniu stanowić ważny cel i być istotnym osiągnięciem poznania geograficznego.

Hipoteza 1 jest napisana w sposób bardzo długi (35 wyrazów), zawiły i nie poprawny stylistycznie: *„Uniwersalny model postępowania opartego na budowie i kilkuetapowym testowaniu narzędzia badawczego umożliwia jego dostosowanie do celów i przedmiotu badań oraz potrzeb potencjalnych użytkowników, wpływa na jakość pozyskanych danych,*

a także zmniejsza ryzyko wystąpienia problemów merytorycznych oraz wynikających z interfejsu użytkownika aplikacji".

Wątpliwość moją budzi również to, czym jest dla Doktorantki model (model uniwersalny), czy jest to synonim schematu postepowania, inaczej procedury prowadzenia PPGIS? Co ma być dostosowywane do potrzeb użytkowników – narzędzie czy model (uniwersalny). Niezrozumiałe jest to, dlaczego model jest „oparty na budowie i testowaniu narzędzia badawczego". Podobne uwagi dotyczą schematu postępowania badawczego zilustrowanego na str. 77.

Liczę na odniesienie się Doktorantki do moich uwag dotyczących warstwy metodologicznej pracy podczas publicznej obrony.

Inne kwestie dyskusyjne i uwagi krytyczne

W przeglądzie definicji przestrzeni (s. 35-36) ważne byłoby powiązanie z krajobrazem i odwołanie do ustawy krajobrazowej (Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu), gdyż tam element partycypacji i konsultacji społecznych ma swoje bardzo ważne miejsce. Sugerowałabym zatem uwzględnię roli partycypacji społecznej w drodze konsultacji i uzgodnień w audycie krajobrazowym, w planach ochrony parków krajobrazowych, narodowych i rezerwatów. Zastanawia brak odniesień w części teoretycznej pracy do tak ważnych kwestii jak krajobrazy priorytetowe.

Doprecyzowania wymaga używanie w pracy określenia tereny zieleni czy tereny zielone. Zgodnie z definicją zawartą w art. 5 pkt 21 ustawy z 16.04.2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2016 r. poz. 2134, z późn. zm.) tereny zieleni to tereny urządzone wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, pełniące funkcje publiczne, a w szczególności parki, zieleńce itd. Tereny zielone wskazane w art. 3 ust. 1 pkt 12 u.o., to nie tylko tereny zieleni zdefiniowane w art. 5 pkt 21 u.o.p., ale to wszelkie tereny pokryte roślinnością, a więc przydomowe ogrody, rodzinne ogrody działkowe, teren pokryty zielenią np. przy szkołach, budynkach użyteczności publicznej, na terenach zakładów przemysłowych itp.

Praca jest bardzo obszerna, Autorka nie ustrzegła się powtórzeń. Część analiz ma w moim przekonaniu charakter nadmiarowy, np. statystycznej zależności między płcią respondentów a oceną przydatności zastosowania geoankiety w konsultacjach społecznych. Wyniki tego typu analiz dotyczą raczej socjologii, a nie geografii. Podobnie jak wykryty związek między poziomem wykształcenia respondentów oraz trudnościami z wykonaniem przez nich geoankiety, a opinią na temat przydatności geoankiety. Potwierdza to ogólną prawidłowość, że osoby niewykształcone mają słabiej rozwinięte zdolności poznawcze. Jeden z autorskich wniosków w rozdz. 6.2. s. 209 mówi i tym, że: *Niemal wszyscy ankietowani z wyższym wykształceniem dostrzegali konieczność uczestnictwa mieszkańców w kształtowaniu przestrzeni (96,2% odpowiedzi).* Ale nie oznacza to przecież, że w procesach partycypacyjnych mogą uczestniczyć wyłącznie osoby w wykształceniem wyższym, tak jak nie można zagwarantować, że udział społeczeństwa w procesach kształtowania przestrzeni będzie domeną tylko ludzi o najwyższym stopniu odpowiedzialności, mądrości i świadomości krajobrazowej. Statystyka oczywiście pomaga korelować wszystko ze wszystkim, ale część

tych korelacji może dla danego tematu okazać się nieprzydatna. Za najbardziej przydatne naukowo i wdrożeniowo uważam wyniki płynące z rozdziału 6.2. *Opinie na temat uczestnictwa społeczeństwa w kształtowaniu przestrzeni.* Gdyż, jak zauważa sam autorka: *Uzyskane wyniki stanowią cenną wskazówkę dla osób decyzyjnych zajmujących się szeroko rozumianą tematyką kształtowania przestrzeni. Wyniki dają jasny sygnał płynący bezpośrednio od potencjalnych interesariuszy, że uczestnictwo w kształtowaniu otaczającej przestrzeni jest dla nich ważne i chcą się w ten proces angażować* (s. 209).

Równie intersujące są wyniki i wnioski płynące z rozdziału 6.4. Ukazują realne przeszkody, trudności czy wady systemu partycypacji w ogóle i które oddają cechy osobowościowe, ale i cechy polskiego społeczeństwa, i cechy pokoleń sensu largo. Zauważa to Autorka już w dyskusji pisząc, że to cechy obywateli wpływają na jakość dostarczanych danych przestrzennych. Tu dochodzimy do sedna partycypacji, że ma ona wartość dodaną jedynie w przypadku, gdy uczestnikami partycypacji są osoby o szerokich horyzontach myślowych, świadome zagrożeń, ryzyka i procesów zachodzących w przestrzeni w układzie przyczynowo skutkowym.

W pracy w niewielkim stopniu przewija się kwestia świadomości społecznej, edukacji na rzecz świadomej partycypacji. Zachęcam zatem Doktorantkę, po zakończeniu procesu doktoryzowania do dalszych pogłębionych studiów na ten temat.

Uwagi techniczne

Praca napisana jest poprawnym i komunikatywnym językiem. Autorka jednak, nie ustrzegła się kilku powtórzeń (np. s. 71-72), 92 i miejscami jest zbyt „przegadana".

Dla zobrazowania kompetencji cyfrowych ujętych w tabeli lepszym rozwiązaniem byłoby przedstawienie ich na wykresie, co dałoby możliwość obserwacji tempa przyrostu liczby (odsetka) osób korzystających z Internetu w poszczególnych grupach wiekowych w analizowanych latach (s. 44-45).

Kilka aspektów można by zawrzeć w innych miejscach, np. uwarunkowania prawne, w tym gwarancje konstytucyjne opisane na str. 55 można by nakreślić we wstępie.

Wyniki i osiągnięcia

Najwyżej oceniam rozdział 5, który zawiera analizę wyników badań właściwych.

Dobrze zaprogramowany schemat prowadzenia badań: Wstępna faza badań, etap testowania (badania eksperckie i pilotażowe) oraz badania właściwe oraz zaplanowana tematyka geoankiety (część formalna – dotycząca cech i opinii respondentów na temat narzędzia badawczego) oraz część merytoryczna podzielona na 5 części.

Każda z części badawczych jest klarownie przedstawiona, od strony analizy wyników po uogólniane podsumowaniu. Bardzo wartościowe są wnioski na str. 150-152, które odnoszą się wprost do studium przypadku Olsztyna i Ostródy.

Dzięki szerokiemu testowaniu narzędzia badawczego Doktorantce udało się opracować schemat postepowania PPGIS możliwego do zastosowania w różnych obszarach.

Poznanie punktu widzenia potencjalnych uczestników procesów decyzyjnych dostarcza cennej wiedzy, która może przyczynić się do podjęcia działań na rzecz zwiększenia poziomu partycypacji, zaangażowania obywateli oraz przyszłego efektywnego prowadzenia procesów z wykorzystaniem PPGIS.

W pracy zidentyfikowano główne czynniki wpływające na brak zaangażowania w procesy partycypacyjne. Dzięki testowaniu narzędzia badawczego pozwala go dostosowywać do preferencji, uwag i sugestii potencjalnych uczestników prowadzonych badań w zakresie kształtowania przestrzeni. Pogłębione badania społeczności oraz poznanie opinii na temat PPGIS są niezbędne z uwagi na fakt, że cechy obywateli wpływają na jakość dostarczanych danych przestrzennych.

Ważnym osiągnięciem Doktorantki jest opracowanie i zaimplementowanie schematu postępowania, który może mieć charakter uniwersalny (kwestionariusz geoankiety). Wyniki badań przedstawiają nie tylko ocenę i percepcję mieszkańców i użytkowników przestrzeni stanowiących głównych odbiorców zmian procesów decyzyjnych, ale również wskazują na oczekiwania co do działań partycypacyjnych oraz zastosowanego narzędzia badawczego (geoankiety).

Większość wniosków ma bardzo ważne i dalekosiężne skutki, dotyczące wielu deficytów i dysfunkcji jakie nadal istnieją w relacjach władze – mieszkańcy. Jednym z nich jest (17,4%) - brak poczucia celowości i sprawczości oraz realnego wpływu na zmiany oraz obawy o pozorność procesów konsultacyjnych, podejmowanie decyzji odgórnie bez badania potrzeb mieszkańców. Równie ważnym jest wniosek dotyczący poczucia braku realnego zainteresowania, zaangażowania i współpracy ze strony decydentów/władz. Ankietowani poruszali kwestię pozorności działań władz, poczucia bycia lekceważonym i nieważnym, braku zainteresowania ich opiniami i uwagami oraz braku dialogu między decydentami a obywatelami, a jednocześnie wykazywali potrzebę bycia wysłuchanym. Tego typu wnioski są niezwykle ważne, gdyż pokazują zakres potrzeb w doskonaleniu procesu współodpowiedzialności i otwierają przestrzeń do działań podnoszących świadomość po obu stronach sceny partycypacyjnej. By jednak wnioski tego typu oddawały problem w skali naszego kraju musiałyby być przeprowadzone badania porównawcze w innych częściach Polski, skorelowane np. z regionem historyczno-kulturowym. Dopiero wtedy można będzie stwierdzić, czy Polaków cechuje niskie zaufanie do władzy, w tym przypadku władzy lokalnej, przy jednoczesnej potrzebie i woli współuczestnictwa w procesach decyzyjnych. Opracowane przez doktorantkę narzędzie umożliwi takie badania porównawcze i sądzę, że otworzy ono drogę do tego typu analiz ukazujących faktyczną dojrzałość naszego społeczeństwa do realnego współrządzenia. Możliwe będą także badania w innych krajach, co powoli na szersze analizy przestrzenne z zakresu geografii społecznej. W tym upatruję dużego osiągnięcia doktorantki, gdyż przeprowadzone badania, po mimo że stanowią kompletną całość, otwierają także nowe obszary badawcze.

Podsumowanie

Za bardzo ważne osiągnięcia Doktorantki uznaję:

- aktualny i ważny temat, nie tylko natury poznawczej, ale też aplikacyjnej;
- rozbudowaną warstwę teoretyczną pracy, wraz z bardzo obszernym przeglądem i analizą literatury przedmiotu, będące dowodem opanowania wiedzy z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej;

- szeroko zarysowane zalety i wady (słabości, ograniczenia i problemy) partycypacji społecznej z zastosowaniem PPGIS;
- oryginalne zaprogramowanie i uzyskanie wartościowych wyników w zakresie udziału społeczeństwa w ocenie walorów przestrzennych miejsca zamieszkania;
- twórcze zastosowanie szeregu metod, technik i narzędzi badawczych do analizy partycypacji społecznej;
- bardzo dobra znajomość metod statystycznej analizy wyników, dzięki czemu Doktorantka sformułowała interesujące wnioski i przedstawiła je w sposób czytelny i przejrzysty, każdorazowo w wyodrębnionym podsumowaniu;
- dobry warsztat kartograficzny, czego efektem są interesują zaprezentowane mapy wynikowe;
- czytelne i poprawnie zestawienia tabelaryczne;
- znacząca wartość wdrożeniowa badań dla celów prowadzenia obowiązkowych obecnie konsultacji i uzgodnień społecznych, w zakresie planowania przestrzennego i możliwość implementowania przetestowanego narzędzia PPGIS w innych – także pozamiejskich obszarach;
- staranna edycja pracy.

Reasumując stwierdzam, że przedstawiona do recenzji praca doktorska mgr Patrycji Szarek-Iwaniuk jest dziełem w pełni oryginalnym, opartym o solidne podstawy teoretyczne, dobrze udokumentowanym i wnoszącym do badań geografii społecznej wartości aplikacyjne, otwierającym dalsze kierunki badań. Podniesione w recenzji uwagi i wątpliwości nie umniejszają zasadniczo wartości pracy i powinny być przedmiotem dyskusji podczas publiczne obrony. Moja ocena pracy jest pozytywna.

Na podstawie powyższego stwierdzam, że rozprawa doktorska spełnienia wymagania stawiane pracom doktorskim określonym w ustawie z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2023.742 ze zm.) i wnoszę o przyjęcie recenzowanej rozprawy oraz dopuszczenie Kandydatki do dalszych etapów podstępowania przewodu doktorskiego.

